

האם בהרס רירית הרחם יש משום סירוס?

ד"ר יעקב רבינון

לכבוד העורך,

נהניתי מאד לקרא את מאמך בנושא החשוב "התקן תוך-רחמי פרוגסטוגני בדמם ווסתי כבד כטיפול מונע כריתת רחם" – היבטים רפואיים, אפידמיולוגיים והלכתיים (אסיא עא-עב עמ' 131-143; לעיל עמ' 185-197), בו התייחסת לשתי השיטות הכירורגיות המיועדות לטיפול באוכלוסיית הנשים, הסובלת מדמם ווסתי כבד:

1. כריתת רחם

2. הרס רירית הרחם¹ (ENDOMETRIAL ABLATION)

1. הרס/כריתת רירית הרחם (ENDOMETRIAL ABLATION/RESECTION) זו פעולה שמטרתה הורדה משמעותית של כמות הדמם. ישנן מספר טכניקות המיועדות למטרה זו כמוזכר בקצרה במאמר.

ברצוני להדגיש שקיימות היום שיטות רבות ומגוונות להרס/כריתת רירית הרחם.

בסקירה שהתפרסמה לאחרונה צוינו מעל 10 טכניקות ניתוחיות שונות, כולל שימוש בליזר; שיטות צריבה חשמליות; הרס ע"י קור; הרס ע"י שימוש בתמיסות חמות/רותחות; שימוש במערכות עם בלון ועוד. ראה: Endometrial destruction techniques for heavy menstrual bleeding Cochrane Review. Hum.Reprod. Nov 2002 17:2795.

חלק מהשיטות שנכנסו לשימוש לאחרונה – "שיטות הדור השני" כפי שנקראות בספרות הרפואית – לא דורשות לביצוען הרדמה כללית והן יכולות להתבצע גם ללא היסטרוסקופיה. ראה בסקירה הנ"ל וכן:

Kochli OR. Endometrial ablation in the year 2000 have more methods than – do we indications? Contrib Gynecol Obstet. 2000;20:91-120;

Robins JC. Therapies for the treatment of abnormal uterine bleeding. Curr Womens Health Rep. 2001 Dec; 1(3):196-201. Review

בחלק גדול מהמטופלות יש הצלחה לטיפול היינו, בחודשים הבאים הדימום קטן יותר ולעיתים אין דימום כלל (אמנוראה). ראה גם:

Browne DS. Endometrial resection--a comparison of techniques. Aust N Z J Obstet Gynaecol 1996 Nov;36(4):448-52; Roy KH. Advances in endometrial ablation. Obstet Gynecol Surv 2002 Dec;57(12):789-802; Vilos GA. Experience with 800 hysteroscopic endometrial ablations. J Am Assoc Gynecol Laparosc 1996 Nov; 4(1):33-8

המסר המרכזי במאמר כפי שצוין בגוף המאמר ובסיכום הוא ששתי השיטות מהוות סירוס אישה בידיים (דבר האסור מדרבנן לרוב הדעות ו"א שאסור מדאורייתא ובנוסף, לדעת יחיד – מהר"ד עראמה – יש גם אסור ביאה בקהל). לכן ראוי להימנע מטיפולים אלו באותה אוכלוסיית נשים.

דומני שיש להבדיל בין שתי השיטות מבחינה רפואית ועקב כך גם מבחינה הלכתית.

בניתוח הראשון – היינו בכריתת רחם, לאחריו כמובן שלא מתאפשר הריון, ואין יותר דימום ווסתי כלל. משום כך למרות שהכוונה בניתוח לטפל בדימום ואינו מכווין לסירוס האישה, יש בהכרח פגיעה בלתי הפיכה באיברי ההולדה של האישה ולכן זהו פסיק רישיה² של אסור סירוס³.

אולם בניתוח השני בו יש הרס/כריתת רירית הרחם המצב שונה:

ניתוח זה אינו גורם בהכרח לפגיעה בלתי הפיכה כזו. מבחינה עובדתית לחלק גדול מהנשים נשאר דמום ווסתי מחזורי גם לאחר הניתוח (כמות דמום זה נמוכה כמובן, בצורה משמעותית ממה שהיה לפני הניתוח). לפי נתונים שונים בספרות הרפואית שכוחות המשך הדימום המחזורי היא בטווח רחב ביותר [10%-70%]. לכאורה די בעובדה זו כדי ללמד על כך שניתוח זה אינו גורם בהכרח להרס בלתי הפיך של (חלק מ) איברי ההולדה של האישה ובמילא אין כאן סירוס. {אמנם מאידך, שכוחות

2. אף בשאר איסורי תורה (ולא רק בהלכות שבת) למרות שדבר שאינו מכווין מותר – כדלהלן הערה 6 – בפסיק רישיה אסור (משנה נזיר מב; גמ' שבת קלג).

3. הראשונים נחלקו אם אסור לשתות כוס של עקרון לר"ש, כיון שאינו מתכוון לסירוס אלא לרפואה. התוס' שבת קי ב ד"ה "תלמוד" כתבו שאסור שפסיק רישיה הוא וכ"כ שם הרא"ש והר"ן ועוד ראשונים. וכן פסק הבית שמואל אבהע"ז סימן ה ס"ק יג. ויש פוסקים שהתירו מצד פס"ר דלא ניחא ליה / לא איכפת ליה.

הדיון קשור לנקודה נוספת – האם לרפואה הותר סירוס. נחלקו הפוסקים בדעת הרמב"ם והשו"ע אם שרי לרפואה. הובאו דבריהם באוצר הפוסקים אבהע"ז ס"ה אות סח. לדעות שמתר א"כ אפילו כריתת רחם לכאורה ה"ה ששרי אולי אפילו אם יש אלטרנטיבה לניתוח. ביחוד אם נבין שבאישה הבעיה אינה מצד איסור סירוס עצמו אלא מצד איסורים אחרים הקיימים והמתלווים למעשה הסירוס כגון אסור שבת (לדעת הפרישה אבהע"ז ס"ה אות ל – הובא גם באוצה"פ אבהע"ז ס"ה אות סו) או איסור חובל [ט"ז אבהע"ז ה, (האג"מ אבהע"ז ח"ג סי"ב, הובא במאמר הנ"ל, כתב שדעת הט"ז היא דעת יחיד ואין להורות כמותו) **ההפלאה** בנתיבות לשבת – הובא באוצה"פ שם ובמנחת חינוך רצא] וחובל לרפואה ינו לא היתר בלבד, אלא שלרפואה לא חשיב כלל כחובל ואכמ"ל. גם אם נבין שהאיסור הוא מצד סירוס עצמו, יתכן שלרפואה אין זה רק היתר, אלא לא חשיב כסירוס כלל ביחוד לאור טעמו של החינוך – מצוה רצא – ג"כ הובא במאמר הנ"ל "המפסיד כלי הזרע מראה בנפשו כמי שהוא קץ במעשה הבורא ורוצה בהשחתת עולמו הטוב" וכאן כשמטרתו לרפואה אין כוונתו בהשחתת עולמו הטוב של הקב"ה ואדרבה, מטרתו הפוכה – לשמר ולרפא. אמנם יש טעמים נוספים לדין סירוס מה עוד שיש לדון אם ועד כמה ניתן לדייק מטעם המצווה. בכל אופן דיוננו הוא לא ביחס לכריתת רחם אלא ביחס להרס רירית הרחם ושם לכאורה המצב שונה שכן במקרים רבים אין תוצאת סירוס כלל, וכדלקמן.

המצבים בהם המטופלות הופכות להיות ללא דימום וסתי כלל (אמנוראה) גם היא בטווח רחב – 30%-90%⁴.

יתר על כן, פורסמו מקרים רבים של הריונות לאחר ניתוחים אלו של כריתת רירית הרחם⁵. ואכן מקובל לומר לנשים לפני ניתוח זה שמטרת הטיפול היא לפתור רק את בעיית הדם, אך אין הוא מהווה אמצעי מניעה.

משמעות נתונים אלו היא שפעולה זו של הרס/כריתת רירית הרחם אינה מהווה פסיק רישיה של סירוס, והיות וגם אין כוונת סירוס⁶ אזי לכאורה חוזר הדין של אינו מכוון – שמתר לדעת ר"ש⁷.

4. Novak's Gynecology 2002 pp 745-6.

5. בסקירה של 2585 ניתוחי הרס/כריתת רירית הרחם מוזכר שהיו 26 הריונות:

McLucas B. Pregnancy after endometrial ablation. J Reprod Med 1995 Mar;40(3):237-9.

פורסמו גם הריונות מתוכננים ויזומים לאחר הרס רירית הרחם:

Pinette M. Successful planned pregnancy following endometrial ablation with the YAG laser. Am J Obstet Gynecol 2001 Jul;185(1):242-3.

המשותף לכל השיטות של הרס/כריתת רירית הרחם הוא שאין בהן ביטחון של 100% שלא יהיה אח"כ הריון. ע"מ לוודא שהדימום אכן יופחת כורתים מקסימום מרירית הרחם, אך פורסמו לא מעט דיווחים בשנים האחרונות, על הריונות [חלקם מלווים בסיבוכי הריון בעקבות הניתוח] ואף לידות לאחר טיפולים אלו. יש מציינים שכיחות של 0.7%-1.6% הריונות.

לא תמיד ברור המנגנון: הישארות חלק מרקמת רירית הרחם ברחם למרות הטיפול, צמיחה מחדש של רירית הרחם מהשכבות העמוקות או סיבות אחרות, ראה:

Milad MP. Residual endometrium after uterine balloon ablation. Obstet Gynecol. 1999 May;93:838; Cooper JM. Late complications of operative hysteroscopy. Obstet Gynecol Clin North Am 2000 Jun;27(2):367-74; El-Toukhy. Pregnancy after hydrothermal endometrial ablation and laparoscopic sterilisation. Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol 2003 Feb 10;106(2):222-4.

ולכן מודגש בספרות הרפואית ש"הרס/כריתת רירית הרחם אינו מהווה אמצעי מניעה". ראה במאמרים הנ"ל וגם: Ismail MS. Is endometrial ablation a safe contraceptive method? Pregnancy following endometrial ablation. Eur J Contracept Reprod Health Care 1998 Jun;3(2):99-102.

יש סבורים ומציינים שכדי להימנע מהריון גישתם הקבועה היא לבצע גם קשירת חצוצרות! בזמן הרס/כריתת רירית הרחם – עד כדי כך אינם מאמינים שהרס רירית הרחם יגרום למניעת הריון/סירוס! ראה:

Pugh CP. Successful intrauterine pregnancy after endometrial ablation. J Am Assoc Gynecol Laparosc 2000 Aug;7(3):391-4.

בנוסף, יש לזכור שאוכלוסיית הנשים העוברת טיפול זה היא יחסית מבוגרת כך שמראש הסיכוי הבסיסי להריון נמוך יותר, וחלק גדול מנשים אלו לא מעונינות בהריון נוסף [במאמר הנ"ל של Cooper מתוך 37 נשים שהרו למרות הרס/כריתת רירית הרחם, רובן בחרו להפיל את הריונם]. כך שגם סיכוי להריון של 1.6% הינו משמעותי ומקשה להגדיר את האישה כ"מסורסת".

6. ובכך שונה מהותית טיפול זה של הרס/כריתת רירית הרחם מניתוח לקשירת חצוצרות, שאמנם גם לאחריו תוארו הריונות (בד"כ בשיעור נמוך מ-1% תלוי בשיטה המדויקת – ראה גם **ספר אסיא ח עמ' 121-149** וביחוד מעמ' 141) ואעפ"כ בו ישנה בעית סירוס. שכן בניתוח לקשירת חצוצרות המטרה מראש להוות אמצעי לא הפיך למניעת הריון. משום כך במקרה וכן התרחש לאחר קשירת החצוצרות הריון, אזי מתברר בדיעבד שלא היה בקשירת החצוצרות איסור סירוס (ויתכן שאז הוי כמו נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה – קידושין פ"א ע"ב בהנחה שדין זה גם באיסורי דרבנן ואינו דווקא באיסורי אכילה) אך ברוב הגדול של המקרים לאחר קשירת חצוצרות לא מתרחש יותר הריון והכוונה למניעת הריון מתגשמת ולכן ישנה בעית סירוס. משא"כ בהרס/כריתת רירית הרחם אין הכוונה שטיפול זה ישמש כאמצעי למניעת הריון אלא רק הורדת כמות הדמום כטיפול בדמם ווסתי כבד וכנ"ל, א"כ גם במצבים בהם כן נגרם הרס מלא של רירית הרחם וחוסר אפשרות להריון בעתיד, תוצאה זו (של סירוס) היא לכאורה דבר שאינו מתכוון, בו מקובל לפסוק כר"ש שמותר. (אמנם אם הכוונה בניתוח היא כפולה – גם לטפל בדימום הכבד וגם כאמצעי מניעה – מסתבר שאז אכן ישנה בעית סירוס. אך דומה שברוב המקרים אין זה המצב.)
7. מחלוקת ר"ש ור"י בדבר שאינו מכווין אינה רק בהלכות שבת. ראה לדוגמא גבי בכור (בכורות לג ב) וגבי כלאים (שבת כט ב). והלכה כר"ש שמותר גם בשאר האיסורים – רמב"ם כלאים פ"י ה"ז; טוש"ע יו"ד שא, ו. ו(ע"ע תוס' שבת קי ב ד"ה תלמוד; ח"י הר"ן סנהדרין פד ב ובאנציקלופדיה תלמודית ערך "דבר שאינו מתכוון").
- יש להוסיף – בהגדרת דשא"מ בד"כ מדובר במעשה אחד שאולי גורר מעשה אחר, אך מתכוון רק למעשה הראשון (לגרור שולחן ולא לעשות חריץ). אך רש"י (ביצה לג; בכורות כה) מרחיב ומבאר שגם כשעושה מעשה אחד בלבד בעל שני היבטים, ומתכוון רק להיבט אחד מוגדר כאינו מתכוון. לפ"ז ה"ה בנושא שלנו-מתכוון בכריתת רירית הרחם רק להורדת הדימום ולכן הסירוס יחשב כאינו מתכוון.
- אך גם לדעות החולקות על רש"י ניראה שיחשב כאן שאינו מתכוון ולא כמשאצל"ג. דוגמה דומה לכך מופיעה בשבת קלג שם הגמ' קובעת שהמל ערלה שיש בה בהרת נחשב כאינו מתכוון לגבי איסור קציצת הבהרת. למרות שיש כאן רק מעשה אחד בלבד בעל שתי כוונות אפשריות-למול ולטהר. והסביר שם הרשב"א שמוקד האיסור הוא לא במעשה קציצת הבהרת אלא בטהרת המצורע וריפויו "והלכך כשזה קוצץ לשם מילה ה"ל דבר שאין מתכוון אצל טהרה" ולכן לא מוגדר כמשאצל"ג.
- גם באיסור סירוס מסתבר שמוקד האיסור הוא בתוצאה הסופית ולא בתהליך ובמעשה (לפחות גבי אשה בה בניגוד לאיש אין ל"ת) ולתוצאה זו של סירוס הוא אינו מכווין בשעת כריתת רירית הרחם. וכאן אף עדיף שכן פעמים רבות לא מדובר באותו מעשה כלל היות ואין כלל תוצאת סירוס משום שנותרת חלק מרירית הרחם ואף יש הריונות וכנ"ל.
- הדגיש והרחיב נקודה החת"ס במסכת שבת שם: "הקשה רשב"א הא מתכוון לקוץ, ועיין מה שתי' וכן ממש תי' בתשובת חו"י סי' קפ"ח אהא דאמרינן בב"ק ק"ג ע"א דלמ"ד דבר שאין מתכוין מותר, מותר ללבוש כלאים להעביר המכס והקשה שם הא מכווין ללבוש ותי' כלל בכל שארי איסורין חוץ משבת טעם התורה משום התכלית וכיון שאינו מכווין לאותו התכלית ה"ל אין מתכוון. ונכון הוא" עכ"ל. ולכאורה כוונתו כנ"ל.
- ונראה שנקודה זו מוכחת מדברי התוס' והראשונים במקום שדנו בשתיית כוס של עיקרין כ"אינו מכוון" ולא כ"משאצל"ג.
- (במאמר מוסגר יש להוסיף: יתכן שדברי הרשב"א הנ"ל לגבי הגדרת האיסור בקוצץ את הבהרת נתונים במחלוקת. מדברי הרמב"ם בהל' טומאת צרעת פ"י ה"א משמע שהאיסור הוא מעשה הקציצה עצמו וכך כתב בשו"ת עונג יו"ט סי צ"ד. וביחס לקושיית הרשב"א הנ"ל ניתן לומר כפי שמעלה הריטב"א במסכת שבת שם בשם יש מפרשים "שאין לחלק בין דבר

ואכן התוס' (שבת קי: ד"ה "תלמוד") כתבו שאסור לשתות כוס של עקרין⁸ אפילו לר"ש, ואף על פי שאינו מתכוון לסירוס אלא לרפואה, שפסיק רישיה הוא, והדגישו התוס' (בסוף ד"ה תלמוד) שבשיטה זו "ודאי יסתרס". משמע שבמידה ואין זה ודאי – אין אסור. כך כתב במפורש גם המאירי בסוגיה זו בהסברו השני שאין כאן פס"ר: "שקצת בנ"א שותים ואין נעקרים".

לענייננו, גם לאחר הרס/כריתת רירית הרחם קצת הנשים אינן מתעקרות ובמילא נראה שלא הוי פס"ר של סירוס.

דברים אלו הינם בהנחה שהגדרת פס"ר היא שהדבר/מעשה האיסור הנילווה ייעשה בוודאות מלאה וכדמשמע מדברי התוס' הנ"ל. ולכן כשישנה אפשרות ולו קטנה ביותר שמעשה האיסור הנילווה לא יתרחש – אין זה פס"ר, וכדברי המאירי הנ"ל.

ראשונים נוספים כתבו דברים דומים ביחס להגדרת פסיק רישיה. לדוגמא, הריטב"א במסכת כתובות ה: "דכל שאפשר שלא יעשה איסור אפי' בצד רחוק לא חשיב פסיק רישיה ולא ימות, ולשון פסיק רישיה ולא ימות מוכיח כן" וביומא לד: "וכל דאפשר בשום צד בלא מלאכה לא חשיב פסיק רישיה"; המאירי סוכה לג: "שאינן כאן פס"ר שלא כל צד שבנתינת מים מצרפת".⁹

שאינן מתכוון למלאכה שאינה צריכה לגופה אלא בשבת, אבל בשאר דברים אין חילוק ביניהם ושרי בתרוייהו, ומלאכה שאינה צריכה לגופה איקרי דבר שאינו מתכוון, וכדאמרין במסכת סנהדרין (פ"ד ב') בן מהו שיקיז לאביו...". ולפי שיטה זו ודאי בנידוננו גבי כריתת רירית הרחם שיהיה מותר. (וכך גם בנוגע להסבר נוסף בריטב"א, יעו"ש)

8. הזיהוי המלא של הצמחים והחומרים מהם הורכב "כוס של עקרין" לא ידוע היום. ראה באנציקלופדיה הלכתית רפואית כרך ד ערך "מניעת הריון" הערה 23. בהקשר זה יש להזכיר שישנה דעה שבשתיית הכוס הנ"ל יש סכנות נפשות [שר"ת חת"ס ח"ו ליקוטם סימן מ].

9. כך גם משתמע, לפי התוס', מעיקר מחלוקת ר"ש ור"י בדבר שאינו מתכוין – בדין גריה, ושם זה לא ספק שקול אלא עפ"י רוב עושה חריץ וכדברי התוס' פסחים קא עמ' א ד"ה "והלכה" בהסבר שיטת רי"ח בגמרא שם: "לפי שקרוב לעשות חריץ ודמי לפסיק רישיה" (בהנחה שגם אמוראים אחרים לא חלקו על רי"ח בנקודה עובדתית זו, יעו"ש) ואעפ"כ התיר ר"ש.

הרחיב בנקודה זו של הגדרת פס"ר, בשר"ת יביע אומר ח"ד סימן לז אות ג והלאה. עיי"ש בדבריו שלמרות דעת מיעוט שחולקים וסוברים שבמיעוט מצבים חריגים עדיין כן נחשב פס"ר הדעה המקובלת בהגדרת פס"ר היא כמוזכר לעיל. וכך כתב גם ביביע אומר בח"ה או"ח סימן כז: "ידוע שענין פסיק רישיה הוא רק בודאי גמור, פשוטו כמשמעו, ולא סגי לחשבו פס"ר ע"פ רוב בלבד". (וע"ע בספר "נתיבות שלום" ירושלים תשמ"ט על כללי מלאכת מחשבת סימן י"א).

נוסף על כך, גם אם נאמר שכאן זהו מצב של ספק – ספק שמא כן יש כאן פס"ר של סירוס, נראה שבספק כזה הוי כדבר שאין מתכוין ושרי כיון שזה לא ודאי פס"ר. גם לשיטת רע"א [בחידושו לשו"ע י"ד פז, ו] שמחמיר בספק פס"ר זה רק כשהספק לשעבר בפי שמדגיש שם, משא"כ כאן שהספק לעתיד – שמא בעקבות הפעולה של כריתת הרירית הרחם האשה תסתרס הוי כדבר שאין מתכוין ושרי. {ראה ט"ז הלכות שבת או"ח שטז, ס"ק ג ובבה"ל שם

מאיך, יש לזכור את החסרונות בגישה האלטרנטיבית – ההתקן התוך-רחמי הפרוגסטוגני – ה"מירנה", ובייחוד את הדימומים הלא סדירים הממושכים שנגרמים על ידו, בעיקר בחודשים הראשונים לאחר הכנסת ההתקן.

הדיווח בספרות של כ- 25% דימומים ב- 3-4 החודשים הראשונים כפי שצוטט במאמר הנ"ל, נראה לי שהוא נמוך משיעורה האמיתי של הבעיה. שיעור זה מבוסס על דיווח סובייקטיבי של מטופלות שלא שומרות על ההלכה, ולגבי חלק גדול מהן דמם מינימלי של "טיפת דם כחרדל" לא ידווח על ידן כלל כתופעת לוואי. הרושם שלי (ושל מספר גניקולוגים עמם שוחחתי) ששכיחות הבעיה גבוהה יותר אם נצרף גם את כלל הדימומים, גם כאלו של "טיפת דם כחרדל"¹⁰.

בעבודה שפורסמה השנה¹¹ צוין ש-25% מהנשים התלוננו על דימומים/הכתמות לא סדירות [spotting] גם כעבור 6 חודשים מהכנסת ההתקן.

בנוסף, יש לציין שניתוח זה של הרס/כריתת רירית הרחם אינו חלק ממערכת ההתמחות בארץ של רופאים בגינקולוגיה ובד"כ הוא מבוצע במרכזים הרפואיים השונים ע"י מס' קטן יחסית של רופאים שמומחים בתחום זה. לאור זה גם הטיעון שמוזכר במאמר, לפיו "מערכות רפואיות רבות בעולם המערבי, אליו שייכת גם

מדברי הרמב"ן ובאבני נזר א"ח רנא – הובא ביחיה דעת ח"ה ס' כט בהערה; **אגרות משה** י"ד ח"א ס' לט; **מנחת שלמה** ח"א ס' אות ט; ועוד }

ישנה נקודה נוספת שקשורה בדיון: חלק מהראשונים סבורים שאם ניתן לעשות את המעשה ללא שיתלווה – בפסיק רישיה – המעשה האסור, אזי מותר לעשותו גם באופן שהמעשה האסור כן יעשה בפסיק רישיה, כשאינו מתכוין לו. כגון, המתנדב יין למזבח מותר לו לזלפו על גבי האישים, לר' שמעון, אפילו בטיפות גסות, אף על פי שפסיק רישיה ולא ימות הוא, שבודאי תכבה האש על ידו ויעבור על הלאו של כיבוי אש המזבח, שכיון שאפשר לזלפו בטיפות דקות מאד, אפילו כשמזלפו בטיפות גסות הרי זה דבר שאינו מתכוין (רש"י זבחים צא ב ד"ה הא ר"ש ועו"ר ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך "דבר שאינו מתכוין" אות ז). גם בענייננו, הטיפול בדמם ווסתי כבד יכול להתבצע ע"י כריתת והורדת חלק גדול מרירית הרחם בכמות כזו שודאי תוריד את נפח הרירית שתישאר, כך יופחת משמעותית הדימום ומטרת הניתוח תושג, ומאיך תישאר מספיק רירית רחם כך שישמר מחזור חודשי וגם יתאפשר הריון. [דבר זה ניתן לביצוע קרוב לודאי ללא קושי, בשיטות של כריתת הרירית – ENDOMETRIAL RESECTION – בהן פשוט ניתן לכרות חלק גדול מהרירית, אך גם להשאיר חלק מהרירית בו לא ניגע. אך גם בשיטות של הרס הרירית – ENDOMETRIAL ABLATION – ניתן לדאוג להשגת מטרה זו בדרכים שונות כגון ע"י קיצור משך הפעולה, שימוש בבלונים שונים ועוד.]

10. כאמור, זהו רושם בלבד ללא שישנם נתונים בדוקים שאני מכיר, אך נקודה זו לדעתי הנה חשובה וכללית במהותה: הנתונים בספרות הרפואית מבוססים על דיווח אישי של המטופלות (ביחס לתופעות לוואי – כגון דימומים), ולגבי חלק גדול של המטופלות דמם מינימלי של "טיפת דם כחרדל" – שמבחינה הלכתית, בעקבות חומרא דר"ז, הינו דמם לכל דבר – לא מדווח כלל. אם כן, כיצד ניתן לסמוך בדיון הלכתי על נתונים "אובייקטיביים" כאלו שמבחינה הלכתית אינם מדויקים!?

11. Xiao B. Therapeutic effects of the levonorgestrel-releasing intrauterine system in the treatment of idiopathic menorrhagia. Fertil Steril. 2003 Apr;79(4):963-9

ישראל מעודדות כריתת רחם כשלעיתים השיקולים הם של מערכות חינוך-רפואי, בו חשובה הפניית נשים לכריתת רחם במערכת ההתמחות של הרופאים" – דומה שאינו מדויק ביחס לכריתת רירית הרחם ששיעורה בישראל לא גבוה יחסית לשיעורי כריתת רחם.

ברצוני להדגיש שאין כוונתי לטעון **שהשלב הראשון** בטיפול בדמם ווסתי כבד צריך להיות ניתוחי – הרס/כריתת רירית הרחם. אדרבה, בחלק גדול מדימומים אלו מקובל ומומלץ לנסות לטפל באמצעים תרופתיים שונים כולל גם השימוש בהתקן תוך-רחמי פרוגסטוגני – המירנה (כפי שמקובל במצבים רפואיים נוספים לנסות – אם ניתן – קודם טיפול תרופתי/שמרני ורק אם טיפול זה לא עזר, להתקדם לאופציה הניתוחית, בהתחשב כמובן, בכל מיקרה לגופו).

כל כוונתי היא לומר שבמידה והוחלט בכל אופן לבצע טיפול ניתוחי זה של הרס/כריתת רירית הרחם (גם ללא שנוסתה האופציה של התקן המירנה) אין בזה משום בעית סירוס, בניגוד לעמדה המוצגת במאמר.

ד"ר יעקב רבינזון

תשובת הרב ד"ר מרדכי הלפרין:

כוונה להשחתת רירית הרחם הינה כוונת סירוס

- דבר שאינו מתכוין במעשה אחד עם שתי תכליות

תודה לד"ר יעקב רבינזון על הערותיו החשובות. בכל זאת, מן הראוי להוסיף הבהרה בשתי נקודות:

האחת: האם באמת הלכה כר' שמעון הסובר שדבר שאין מתכוין מותר לכתחילה גם בשאר איסורין?

השניה: האם באמת הרס מכוון של רירית הרחם נחשב, לגבי איסור סירוס, כדבר שאינו מתכוין?

נקודה ראשונה: דבר שאינו מתכוין – האם מותר גם בשאר איסורים?

א. ד"ר רבינזון קבע במכתבו בהערה 7 שהלכה כרבי שמעון בדבר שאינו מתכוין לא רק בהלכות שבת אלא גם בשאר איסורין. אכן זוהי שיטת ר"י¹², רא"ש¹³ הרמ"א¹⁴ וסיעתם. בנוסף, מתוך קביעת הגמרא במסכת שבת¹⁵ שמשנת "מוכרי כסות מוכרין כדרך ובלבד שלא יתכוננו..."¹⁶ היא רק לדעת ר' שמעון, נובע כי הרמב"ם¹⁷ הטור¹⁸ והשו"ע¹⁹ שפסקו להלכה כמשנתנו, בעצם פסקו להלכה כר"ש בדבר שאינו מתכוין גם בשאר איסורין.

ב. בכל זאת מן הראוי להזכיר את שיטת רב אחאי גאון בעל השאלות²⁰, הפוסק בהלכות שבת כרבי שמעון להתיר דבר שאינו מתכוין. לעומת זאת בשאר איסורין – כמו איסור סירוס – פוסק בעל השאלות כרבי יהודה, ואוסר דבר שאינו מתכוין.

12. תוס' שבת קי, ב, ד"ה תלמוד לומר.

13. פסקי הרא"ש, שבת פי"ד, סי' ט.

14. שו"ע יו"ד, רצז – הלכות כלאי בהמה, יא בהגה'.

15. שבת, כט, ב.

16. כלאים ט, ה.

17. כלאים, פ"י ה"י.

18. טור יו"ד, פו.

19. שו"ע יו"ד, פו.

20. שאלות דרב אחאי, שאילתא קה. הובאו דבריו בתוס' שבת קי, ב, שם.

ג. אמנם שיטת הנצי"ב מוואלוז'ין²¹, שבסתם דבר שאין מתכוין בלא מצב של פסיק רישא, גם בעל השאילתות מודה להתיר גם בשאר איסורים. ומה שאוסר בעל השאילתות בשאר איסורים הוא רק ב"דבר שאינו מתכוין" במצב של "פסיק רישא דלא ניחא ליה". בכה"ג בשאר איסורים בעל השאילתות אוסר, למרות שבאיסורי שבת הוא מתיר לכתחילה פסיק רישא דלא ניחא ליה כדעת הערוך²².

ד. בכל זאת קשה להתעלם ממש"כ הג"ר ישראל יעקב קניבסקי²³: "אמנם אנו לא קיי"ל בשאר איסורין כרבי שמעון, רק גבי שבת. וכמ"ש הרא"ש ז"ל פרק שמונה שרצים (שבת פ"ד) סי' ט, דגם הערוך לא התיר פסיק רישא דלא ניחא ליה אלא גבי שבת דבעינן מלאכת מחשבת". משמע מדבריו שמתייחס גם לדשא"מ רגיל בלא פ"ר, הרי שלא למד כדעת הנצי"ב. גם אני שמעתי מרבתי ראשי ישיבת טעלז לפני יותר מארבעים שנה, שלהלכה, בשאר איסורין, דבר שאינו מתכוין אסור מדרבנן אפילו לר"ש. כלומר, מבחינת איסור תורה, הלכה כר"ש בדשא"מ גם בשאר איסורין, אך למעשה, בשאר איסורין יש בדשא"מ איסור מדרבנן.

ה. הדברים צ"ע לכאורה מהיתר לכתחילה המפורש במשנת "מוכרי כסות" בסוף מסכת כלאים. לכן צ"ל לדעה זו כי הכלל הוא איסור דרבנן, פרט למקום בו התירו חכמים במפורש משום צורך חשוב. במקום שהתירו – התירו, בשאר דברים נשאר איסור דרבנן²⁴. אע"פ כן עדיין קשה להתעלם ממש"כ הרמ"א שהלכה כר"ש לכתחילה גם בשאר איסורים²⁵.

נקודה שניה: הרס רירית הרחם – דבר שאינו מתכוין?

א. במכתבו טען ד"ר רבינזון²⁶ שהרס רירית הרחם איננו מוגדר כפעולת סירוס במתכוין, אלא כדבר שאינו מתכוין ושאינו פסיק רישא כי קיים מיעוט מקרים בהם האישה יכולה ללדת למרות הרס הרירית. לכן טען להתיר את הפעולה כדין דבר

21. **העמק שאלה**, שאילתא קה אות ה, ד"ה והרי זה פשוט בעיני הראשונים.
22. עצם הסברא לחלק בין שבת לשאר איסורין לגבי פסיק רישא דלא ניחא ליה, כבר נזכרת בפסקי הרא"ש שבת פ"ד סימן ט, אף שהרא"ש לא פירש כן את השאילתות. לעניין הסתירה בין דברי הרא"ש הללו לדבריו בפרק יב, סי' א, כבר תמחו עליה המפרשים. ראה **מגן אברהם**, או"ח, שכ, כ, וראה גם בספר **עיון התלמוד** לג"ר אבא ברמן, כתובות שיעור ז.
23. **קהלות יעקב** החדשים (בני ברק תשס"ד) מסכת כתובות סי' ת, עמ' רמז.
24. יעויין גם בדברי רב ניסים גאון על הדף, שבת כט, ב, שדבר שאינו מתכוון שהותר במוכרי כסות, הוא היתר ש"הוצרכו להתיר", ולכאורה משמע שלא מדובר בהיתר כללי לכתחילה. אמנם יתכן שכוונתו של רב ניסים גאון היא להסביר למה הוצרכו לפרש את ההיתר, ואכמ"ל. לעניין גדר "אינו מתכוין" במוכרי כסות, ראה יבמות ד, ב; ובשנות אליהו סוף מסכת כלאים, ולהלן בנקודה השניה, פסקאות יא-יד.
25. שו"ע יו"ד, רצז – הלכות כלאי בהמה, יא בהגה'.
26. סמוך להערות 6-7 שם. את עיקרי הטענות המפורטים להלן, על פיהם הורס הרירית נחשב כמבצע פעולת סירוס במתכוון למרות שלא התכוין לתכלית, העברתי בע"פ לד"ר רבינזון. בתגובה לטיעונים הללו, הוסיף ד"ר רבינזון את רוב הערה 7 במכתבו.

שאינו מתכוין ע"פ דעת ר' שמעון, שהלכה כמותו גם בשאר איסורין. נקודת היתר זו, אף שיש לה קצת סימוכין בדעת מיעוט של כמה ראשונים, איננה נכונה להלכה, וכדלקמן.

ב. היתר "דבר שאינו מתכוין" הוא כאשר נעשית פעולה של היתר, אלא שפעולת ההיתר גוררת עימה – בלא כונה – פעולה אחרת של איסור, כגרידת מיטה כיסא וספסל שיכולה לגרור עמה גם פעולת עשיית חריץ בקרקע. לעומת זאת, כאשר מדובר בפעולה אסורה אחת, אלא שהעושה אותה איננו מתכוין לתוצאה שבגללה אסרה התורה את הפעולה, אלא לתוצאה אחרת – אין זה מצב של אינו מתכוין אלא מצב של מתכוין, ובשבת יתכן בכל זאת פטור של "מלאכה שאינה צריכה לגופה", פטור ההופך את הפעולה לאיסור דרבנן בלבד, ושאיננו קיים בשאר איסורים.

ג. כך כתב רש"י²⁷ שהעושה פעולה אסורה אחת, אלא שאיננו מתכוין לתוצאה שבגללה אסרה התורה את הפעולה, אלא לתוצאה אחרת – אין זה מצב של אינו מתכוין אלא מצב של מתכוין, ובשבת זו מלאכה שאינה צריכה לגופה:

"חופר גומא – בונה בנין הוא, ואם אינו צריך לה אלא ליטול את העפר, אף על פי שהבנין בנוי – אינו חייב משום בונה. שאינה צריכה לגופה – כגון זה שאינו צריך לבנין זה".

ועוד יותר מפורש ברש"י כריתות כ,ב, ד"ה שאינה צריכה:

"שאינה צריכה לגופה – כגון זה שאינו צריך להבעירן אלא להתחמם בחתייתן ומכל מקום יודע היה שיתבערו ועל מנת כן עשה והוי ליה מתכוון מיהו מלאכה שאינה צריכה לגופה הויא הך הבערה".

וכן פירש רש"י (שבת קז,ב, ד"ה להוציא ממנה) את דברי הגמ' שמפיס מורסה – פתיחת פתח באבסס מוגלתי במטרה לסחוט מוגלה החוצה שלא במטרה להשאיר את הפתח קבוע – נחשבת כמלאכה שאצל"ג:

"להוציא ממנה לחה – מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, שהפתח היא המלאכה, וזה אין צריך להיות כאן פתח מעכשיו".

ד. הדברים מבוארים גם בדברי התוס'²⁸:

"דהא דאמר ר' שמעון דבר שאין מתכוין מותר, הינו כגון שעושה דבר שאין מתכוין לעשותו. אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה"²⁹.

27. חגיגה י, א, רש"י ד"ה שאינה צריכה.

28. ביצה, ריש לג, א, סוף ד"ה מלמטה.

ה. דוגמא נוספת: מלאכת הפשטת העור היא אחת מל"ט אבות מלאכה. תכלית המלאכה במשכן, היתה לצורך השימוש בעור הנפשט, ולא לצורך סילוקו מגוף הבהמה. כמו כן חייבים על מלאכה זו רק אם ההפשטה שומרת על העור ראוי לשימוש, ולא כשהפשטה פוגמת אותו (ראה שבת קיז, א, "דשקיל ליה בברזי"). לאור האמור, מה יהיה דינו של מי שמפשיט עור תוך כוונה להפשיט את העור בשלמותו, אלא שאין הוא זקוק לעור אלא לבשר הבהמה. וצורת ההפשטה היא כזו, שלמרות כוונתו להפשיט את העור בשלמותו, לפעמים בכל זאת העור נפגם ואיננו ראוי לשימוש. מה יהיה הדין באותם המקרים בהם הוא הצליח להפשיט את העור בשלמותו. האם יהיה חייב על מלאכת המפשיט לדעת המחייבים על מלאכה שאין צריכה לגופה, או שיפטר משום שזה דבר שאינו מתכוין?

ו. הדברים מפורשים במאירי על מסכת שבת (קטז, ב, על הגמ' קיז, א), שאם מתכוין להפשיט – אין זה שייך לסוגיית דבר שאינו מתכוין ולפסיק רישא, אלא לסוגיית מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכידוע, פטור מלאכה שאינה צריכה לגופה, מוגבל, גם לדעת הפוסטים, רק להלכות שבת ולא לשאר איסורין.

ז. מכאן ברור כי רופא המבצע אבלציה – מבצע פעולה של הרס רירית הרחם, והוא גם מתכוין להרוס את כל רקמת הרירית. רירית זו היא הרקמה המדממת דמי נדה וזיבה, והיא הרקמה אשר בה משתרש העובר ומבלעדיה אין הריון. לעיתים רחוקות הרופא לא מצליח לבצע את כוונתו ולא כל הרירית נהרסת. אז, לעיתים נדירות, יתכן הריון. במצב כזה אפשר לומר שאכן לא בוצעה פעולה שיש בה איסור סירוס אישה. אך ברוב המקרים בהם כוונתו צלחה בידו ונהרסה כל הרירית, האם העיקור – כריתת הרירית – נשאר "דבר שאין מתכוין"? ברור כי עשיה במתכוין של מעשה הריסה של אבר רביה חיוני, הרי הוא מעשה סירוס במתכוין. וכאשר מדובר על עשיית מעשה איסור במתכוין, אזי גם אם לא תמיד המעשה מצליח, בכל זאת כאשר הוא כן מצליח, הרי הוא נשאר מתכוין גמור. העובדה שאין כוונה לתוצאה הרפואית של העיקור אלא רק למעשה העיקור, אינה מעלה או מורידה בשאר איסורים, אלא רק בהלכות שבת לדעת ר"ש הפוסט מלאכה שאין צריכה לגופה.

ח. היה מקום להקשות על העיקרון בפסקה ב לעיל מסוגיית קציצת בהרת³⁰, שם מפורש בגמ' שהמל אדם שבהרת נמצאת על עורלתו והוא מתכוין לקצוץ את

29. מדברי התוס' שם, משמע שרש"י חולק על העיקרון הזה, בניגוד למשמעות דבריו במסכת חגיגה, במסכת כריתות ובמסכת שבת שהובאו למעלה. אך המעיין בדברי רש"י בביצה שם, ימצא שאין מדבריו כל ראייה שחולק על דברי התוס' הנ"ל. וכן נראה מדברי תוס' ר"ד, ביצה לג, א, ד"ה והילכתא, שהאמור ברש"י שדברי הגמ' שם אינם הלכה כי הלכה כר"ש, היינו ר"ש בדין מוקצה ולא ר"ש בדין דבר שאינו מתכוין. יתכן שהיתה לתוס' מהדורה קמא של פי' רש"י, כפי שמצוי בכמה מקומות. אם כן הרי שחזר בו רש"י, והסכים להסבר התוס' וכמבואר בדברי רש"י בחגיגה שבת וכריתות שהובאו למעלה.

30. שבת, קלג, א.

העורלה, הריהו נחשב כמי שביצע את פעולת קציצת הבהרת בלא כוונה בגלל שמטרת הקציצה היתה למול ולא להיטהר.

שאלה זו נשאלה כבר על ידי הראשונים שם: הרשב"א, הרא"ה והריטב"א³¹. עצם השאלה נובע בבירור מהעיקרון הנ"ל. הריטב"א שם מביא את הסברו של הרא"ה:

"דקושיא מעיקרא ליתא. דהכא נמי איכא תרתין, דאיכא קציצת בשר ואיכא קציצת בהרת, דודאי הבהרת איננה בעובי כל הבשר אלא למעלה, ודוק, ולא איקרי אלא [דבר שאינו מתכוין ו] פסיק רישא ולא ימות".

וכן כתב השפת אמת על אתר מדעתו:

"דהנגע אינה אלא קרום בעור הבשר, משום הכי במילה כיון דקוצץ כל הבשר גם כן, אינו בכלל קציצת בהרת להדיא. אלא דממילא נקצץ גם הקרום, משום הכי שפיר הוי דבר שאין מתכוין".

במילים אחרות, דבר שאינו מתכוין איננו אך ורק כאשר נעשית פעולה של היתר הגוררת עימה – בלא כונה – פעולה אחרת של איסור, אלא גם כאשר מתבצעת פעולה של היתר אשר רק חלק ממנה מהווה פעולה של איסור. אבל כשמתבצעת פעולה בכוונת היתר, כשהפעולה בשלמותה מהווה פעולת איסור, הרי זה נחשב כמתכוין. ולעניינו פעולת האבלציה מהווה בשלמותה פעולת סירוס, ולכן העושה אותה הינו מתכוין.

ט. תירוץ אחר שמביא הריטב"א בשם י"מ, מתאים לדברי ד"ר רבינון:

"שאיין לחלק בין דבר שאין מתכוין למלאכה שאינה צריכה לגופה אלא בשבת. אבל בשאר דברים, אין חילוק ביניהם ושוי בתרוויהו, ומלאכה שאינה צריכה לגופה איקרי דבר שאינו מתכוין"³².

לשיטת ה"מ שבת חמורה יותר משאר איסורים בכך שלמרות שבשבת מלאכה שאינה צריכה לגופה אסורה מדרבנן גם לר"ש, בשאר איסורין מתיר ר"ש לכתחילה מלשאצל"ג. זו שיטה מחודשת. שכן בפשטות פטור מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא פטור מיוחד בהלכות שבת שנלמד מדיני מלאכת מחשבת (חגיגה י', א – י', ב, ורש"י שם ובשבת צג, ב במשנה), פטור שבשאר איסורין אין לו מקור.

31. **חידושי הריטב"א** עמ"ס שבת קלג, א, (מהדורה בתרא, מהדיר: הרב משה גולדשטיין, מוסד הרב קוק, ירושלים תש"ן) עמ' תתסז-תתסט.

32. וממשיך הריטב"א: "וכדאמרין במסכת סנהדרין [פד, ב] בן מהו שיקיז לאביו, אמר ליה דבר שאין מתכוין הוא ומותר". ובגמ' שלנו ליתא. וכנראה גירסא אחרת היתה לו ל"מ ולריטב"א, שלא כגרסתנו וגרסת הגאונים ושאר ראשונים, או שכך פירש את תשובת רב דימי שם, וצ"ע.

ניתן להסביר בדוחק לפי מש"כ בשו"ת חוות יאיר קפח, שבשבת אסורה הפעולה ובשאר דברים רק התכלית. עכ"פ, בפשיטות נראה כי שיטת ה"מ בריטב"א דחוויה היא מהלכה.

י. תירוץ נוסף מביא הריטב"א, וז"ל שם:

"ואחרים תירצו דהכא [במל וקוצץ בהרת] איכא תרתי, דומיא דגורר אדם מטה. שלא אסרה תורה לקוץ הבהרת, אלא לקוץ בכוונה לטהר את הבהרת בקציצתו. וכיון דאיכא תרתי כונות – קציצה בעלמא וכוונה לטהר – קרי דבר שאינו מתכוין. ואע"ג דהוי פסיק רישיה ולא ימות דאי אפשר לקוץ בלא טהרה, מכל מקום תרתי כונות איכא. וא"כ לפי זה, אפילו בשאר דברים יש חילוק בין דבר שאינו מתכוין למלאכה שאינה צריכה לגופה.

ואותה דמסכת סנהדרין תרתי איכא, שהדם שמוציא בתחילה היא רפואה ובכאן ליכא חבלה, אלא דאיכא למיחש שמא יוציא דם יותר מדאי, וכיון דאיכא תרי דמים ואפשר שלא יוציא דם יותר מדאי, שפיר מקרי דבר שאינו מתכוין".

מבואר שהריטב"א הבין בתירוץ זה שאין בו חזרה מהעיקרון שדבר שאינו מתכוין הוא רק בעושה שתי פעולות ומתכוין רק לאחת מהן. אלא שהתירוץ מבין ומסביר את קציצת הבהרת במילה כשתי פעולות ולכן נצרך ליישב את גירסתו בסנהדרין שגם שם מדובר בשתי פעולות.³³

מכאן לענייננו. המתכוין להרוס רירית רחם חיונית להריון, הרס שהוא סירוס בעצמותו, אם פעולתו הצליחה הרי שהוא סירס אישה במתכוין.

33. הדברים צריכים ביאור. יתכן שכוונתו לומר שאיסור קציצת בהרת איננו איסור על המעשה הטכני של הקציצה, אלא האיסור הוא על פעולה מכוונת. בניגוד לשאר איסורין שבתורה בהם דווקא המעשה הוא האסור. ולכן במקיז דם לאביו צריך הריטב"א לפרש שמדובר בשני מעשים נפרדים של הקזת דם, במידה ומעבר למידה. בעוד שבקציצת בהרת כוונה למעשה הקציצה איננה כוללת כוונה ל"איסור הטיהור במכוון". ולכן נחשבת פעולת המילה לדבר שאינו מתכוין. [לכאורה תמוה. א"כ, למה ר' יהודה חולק ואוסר אם התורה אסרה דווקא מעשה בכוונה. בני, אליעזר זאב תירץ זאת בטוטר"ד, בהסבירו שטעמו של ר' יהודה הוא, שאותה כוונה עמומה הקיימת בכל מי שמתכוין לעשות פעולה העשויה לגרור פעולה אחרת בלא כוונה, נחשבת כוונה מספיקה. ולכן גם במל עורלה עם בהרת יש כונה כזו.]

הרשב"א תירץ כאן שבקציצת בהרת אסרה תורה את התכלית (התוצאה) של הטיהור, [שלא כמו בשאר איסורי תורה שעצם המעשה הוא האסור]. ולכן העדר כוונה לתכלית נחשב כדבר שאינו מתכוין. לעומת זאת לענייננו, איסור סירוס שעיקרו נלמד מ"בארצכם לא תעשו" הריהו כשאר איסורי תורה, ולכן די בכוונה למעשה כדי להחשיבו כמעשה במתכוין.

יא. למרות האמור למעלה לא יצאנו ממחלוקת ראשונים ממשית בנדון.

המשנה במסכת כלאיים³⁴ קובעת: "ולא ילבש כלאים אפילו על גב עשרה [בגדים] ואפילו לגנוב את המכס". מדובר כאן בביצוע מעשה לבישת כלאיים, בלא כונה לתכלית הרגילה של לבישה שהיא "הנאת הלבישה". לכאורה דין זה פשוט הוא ומוסכם על הכל, גם לדעת ר' שמעון. שכן לא מדובר כאן בדבר שאינו מתכוין, אלא במעשה איסור "שאינו צריך לגופו" בשאר איסורין.

והנה, בברייתא בבבא קמא מביא ר' שמעון את שיטת ר"ע שמתיר לבישת כלאים להברחת המכס, וטעמו מובא בגמ' שם, משום דבר שאינו מתכוין. קצת תמוה שכאן ר"ש מביא זאת כשיטת ר"ע, ולא כשיטת עצמו הידועה בכל התורה שדבר שאינו מתכוין מותר.

יתר על כן, אם זו איננה רק שיטת ר"ע אלא שיטת ר"ש הידועה, הרי שרבי סתם במשנה זו כדעת ר' יהודה. וסמוך אחר כך במשנת "מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו" – סתם רבי כר' שמעון³⁵.

יתר על כן, גם הרמב"ם³⁶ וגם השו"ע³⁷ פסקו להלכה כשתי המשניות הסותרות הללו. הרי שלמדו שאמנם הלכה כר"ש בדבר שאינו מתכוין בכל התורה כולה, אך לבישה להבריה מכס נחשבת כדבר שמתכוין. את ההבדל בין שתי המשניות הללו מסביר הבית יוסף שם, וכן הגר"א בשנות אליהו על המשנה שם, שבמשנת הברחת המכס מדובר על מעשה לבישה גמור ולכן אין זה דבר שאינו מתכוין לדעת ר"ש (החולק על דעת ר"ע רבו), בעוד שבמשנת מוכרי כסות, מדובר בפעולת העלאה בלבד שאיננה אסורה כלבישה אלא אם כן מצטרפת אליה גם הנאה³⁸. ולכן, כאשר הנאה זו באה למוכר בעל כורחו בלא כוונה, לדעת ר"ש נחשב הדבר כדבר שאינו מתכוין³⁹.

יב. מפסק ההלכה האוסר לבישת כלאים להברחת המכס, נובע שגם הרמב"ם וגם השו"ע מסכימים שפעולה, כדוגמת לבישה, הנעשית שלא לתכליתה הרגילה, איננה נחשבת לדבר שאינו מתכוין.

יג. מאידך, הר"ש והרא"ש על משנת כלאים, והטור ביו"ד שם, סוברים שאכן שתי המשניות הללו חולקות זו על זו, ומחלוקתן היא מחלוקת ר"ש ור' יהודה

34. כלאים, ט, ב.

35. כמבואר בשבת, כט, ב. וכבר נשאל על כך גם בשו"ת חוות יאיר, קפח, שהובא לעיל.

36. הלכות כלאים פרק י, טז-יח.

37. שו"ע יו"ד שא.

38. כמבואר ביבמות, ד, ב.

39. כמבואר בסוגיית "הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו" פסחים כה, ב – כו, ב.

בדבר שאינו מתכוין, והלכה כר"ש. גם הרמ"א על השו"ע שם⁴⁰ הביא את שיטתם כ"ש מתירין".

יד. הרי שרוב ראשונים, כולל רש"י, רמב"ם, תוס', רשב"א, ריטב"א והמאירי סוברים שמעשה עבירה עם כונה לתכלית אחרת, נחשב כמעשה בידיים במתכוין, וכן פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁴¹. אך הר"ש, הרא"ש, הי"מ שבריטב"א, ואולי גם הרמ"א, חולקין⁴². טענת ד"ר רבינזון⁴³ יכולה להתאים לדעתם.

מכאן שלבני עדות המזרח בודאי אסור לסטות מדעת מרן השו"ע ולסמוך על סברתו של ד"ר רבינזון. גם לאשכנזים היוצאים ביד רמ"א, לדעת הגר"א קשה להתיר כאן ספק איסור תורה שלא במקום צורך גדול.

סיכום

טו. לדעת רוב הראשונים כוונה להרוס חלק חיוני מאברי הרביה, מהוה פעולת סירוס במתכוין, גם אם מטרת הסירוס איננה מניעת יכולת הולדה אלא מניעת דימום. ולכן ברוב המקרים בהם הרירית נהרסה בשלמותה, נעשה איסור סירוס אישה האסור מן התורה לדעת הגר"א, ומדרבנן לדעת השו"ע ע"פ שאר אחרונים, כמבואר במאמר אליו מתייחס ד"ר רבינזון במכתבו⁴⁴.

טז. גם ד"ר רבינזון הבהיר והסכים בסוף מכתבו, שלכתחילה מן הראוי להמנע מהרס רירית הרחם במקום שניתן לקבל אותה תוצאה של מניעת דימום באמצעים תרופתיים, אמצעים הכוללים גם תרופות פומיות וגם התקנים פרוגסטוגנים

מקור: ספר אסיא י' עמ' 261-274, 2007

40. יו"ד, שא, ו, בהגה'.

41. ראה שמירת שבת כהלכתה (תשל"ט), פרק י, הע' מה; ופרק לא, הע' א.

42. לכל הפחות בשאר איסורין. וראה עוד: **רבנו חננאל**, שבת קלג, א; **סמ"ג** ריש הלכות שבת, לאוין ס"ה, (הובא בספר **כפות תמרים** עמ"ס סוכה לג, ב); **קהלות יעקב**, כתובות, ה; גליונות **שם דרך** (לגרש"ז ברוידא) על מסכת שבת קיז, א, אות תתרוז, ואכמ"ל.

43. נעיר כי לדברי ד"ר רבינזון הסובר שהריסת אבר רביה חיוני למניעת דימומים נחשבת דבר שאינו מתכוון לגבי איסור סירוס, ינבע כי לשיטת הערוך יתכן, לדעת הערוך, להתיר לכתחילה גם כריתת רחם במטרה למנוע כתמים גם שלא במקום סכנה. זאת מדין דבר שאינו מתכוון, למרות שכריתת רחם היא עיקור ודאי. ה"היתר" יתבסס על שיטת **הערוך** המתיר פסיק רישא דלא ניחא ליה גם בשאר איסורין (שבת קג, א, תוד"ה לא צריכא, **פסקי הרא"ש** שם, ועוד). בעוד שע"פ האמור למעלה, לדעת רוב הראשונים לא מדובר כאן ב"אינו מתכוון" ו"פסיק רישא" אלא במתכוון גמור, שלגביו לא קיים הפטור של "לא ניחא ליה" בשאר איסורים.

44. מ' הלפרין, הת"ר פרוגסטוגני בדמם וסתי כבד כטיפול מונע כריתת רחם – היבטים רפואיים, אפידמיולוגיים והלכתיים, לעיל עמ' 185-197.